

DO DÁLEK S BURIANEM

Jaroslav Fencel

Mám-li vydat aspoň krátké svědectví o své umělecké spolupráci se Zdeňkem Burianem, musím začít vzpomínkou, jak se zrodilo a zformovalo naše vzájemné přátelství. Seznámil jsem se s Mistrem nejprve na dálku, a to ve svých milých šestnácti letech, kdy jsem poslal naivňoučkový dopis zaníceného obdivovatele Burianových ilustrací nakladatelům Toužimskému a Moravcovi. Avšak mé dětské, dojemně hluboké zaujetí Burianovými obrázky sahá ještě hlouběji do mého života, do doby ještě chlapeckých čtenářských zážitků nad čísly Vilímkova Malého čtenáře a pak zejména nad Mayovým Synem lovce medvědů vydaným u Jana Toužimského roku 1933. Nicméně dopis nakladatelství T+M vpravdě zahajuje éru nejkrásnějšího přátelského vztahu, kterým mne Vyšší moc podarovala. Na můj dopis totiž odpověděl druhý z nakladatelské dvojice, Jaroslav Moravec, a jeho krátké sdělení mě tehdy vyneslo na vrchol lidského blaženství. Pan Moravec – s nímž mne později spojilo přenádherné pouto vřelého přátelského vztahu – mi tehdy sdělil několik základních životopisných dat malíře Buriana a závěrem napsal: „Dali jsme Mistru Burianovi Váš dopis přečíst, měl z něho upřímnou radost ...“ Jakou radost pocítil nad touto větou šestnáctiletý chlapec, nelze vyjádřit chudými slovy ... O řádku let později jsem se v nakladatelství T+M (kde jsem měl nastoupit místo redaktora) setkal s Burianem osobně. Snad někdy při jiné příležitosti se pokusím vyjádřit, jak výjimečným dojmem na mne Burian zapůsobil jako člověk. Mám za to, že nyní by to poněkud uvolnilo povahu a stavbu tohoto pásma vzpomínek ... Po své dvacítce jsem se začal vážněji pokoušet v literatuře, konkrétně v poezii; byla to už snad má třetí básnická sbírka (nazval jsem ji „Vracím se“), do níž jsem zařadil též Zdeňku Burianovi věnovanou báseň „Ruka“. Jako výraz vřelého díku jsem za ni od Mistra dostal nádhernou kompozici „Indián na lovu mustangů“. Magicky působivou noční scénu, vytvořenou kombinovanou technikou (olej, tempera), označil můj milý přítel, malíř Gustav Krum, za jednoho z nejkrásnějších „Burianů“, které poznal. Od té doby mé přátelské styky se Zdeňkem Burianem už neustaly; psali jsme si při významných příležitostech, jak přicházejí v průběhu roku, vyměňovali jsme si krásné pozdravy ... Čas letěl. Roku 1972 jsem se stal jako už zavedený autor stálým spolupracovníkem časopisu Pionýrská stezka. A vzápětí byla splněna má velká touha: sešli jsme se s Burianem jako spolupracovníci na historicko-beletristickém seriálu medailonů významných českých cestovatelů a světoběžníků. Na moji žádost určila redakce za ilustrátora mého prvního vyprávění o Janu Welzlovi Zdeňka Buriana. Cyklus byl nazván „Dálky v českých očích“; pokračoval a čtenáři jej přivítali s nadšením. Pracovali jsme s Burianem na dalších velkých jménech českého cestovatelství (B. Pospíšil, Vratislav z Mitrovic, A. Musil, J. Kořenský, J. Wála, G. Včelička, Č. Paclt). Byla to spolupráce velmi intenzivní: konzultovali jsme po telefonu i při mých návštěvách u Mistra, jak kterou postavu slovem a obrazem nejlépe ztvárnit, a pracovali jsme s chutí. Časem přibyl ve Stezce ještě další náš společný cyklus, jež jsme nazvali „Velká přátelství“ a v němž jsme chtěli vyprávět o nejcennějším lidském vztahu, jak ho zachycuje klasická dobrodružná literatura (K. May, R. L. Stevenson, J. London a další). Každou kapitolu obou cyklů provázely barevné tempery (umístěné vždy na obálce čísla Stezky) a někdy pak ještě ilustrace v textu. V atmosféře obaplné tvůrčí pohody mě napadlo, že by „cestovatelské“ kapitoly s ilustracemi Zdeňka Buriana brzo vydaly za hezkou knížku. Mistr nápad nadšeně uvítal. „Vaše zpráva o možnosti vydat soubor Vašich textů knižně mě

velmi zaujala. O ty mé obálky je velký zájem, a tak je teď nedám z ruky," napsal mi. „Dálky v českých očích je záslužný seriál, mám radost, že je o něj takový zájem.“ Začal jsem shánět nakladatele. Obrátil jsem se nejprve na MF, která měla monopol na vydávání časopisů pro mládež. Neprojevíli zájem. Olympia zpočátku zájem projevila, ale potom sdělila, že by chtěla vydat pouze mé texty bez Burianových ilustrací. Pokoušel jsem se získat přímluvce u svého známého v redakci Květů. Marně. Žádal jsem redakci Květů aspoň o zařazení většího článku o Burianovi s ukázkami jeho tvorby. Neuspěl jsem. Velmi šetrně a téměř provinile jsem Burianovi sdělil, jak dopadla má snaha. Byl velmi zklamán. Řekl: „Tuším, kdo mě má na svědomí. Vy víte, že to v téhle zemi nemám lehké. Srovnajte: maluji právě pro odborný spis dr. Wolfa (byly to „Rané kultury lidstva“) sedmdesát pět olejů. Bude to světová senzace. Sotva Artia oznámila v Norimberku, že knihu doprovázejí mé obrazy, začaly se hrnout objednávky z celého světa. A vidíte, takhle se ke mně chovají doma ... Náklad Stezky stoupl s Dálkami o dvacet tisíc výtisků. A přece to není nic platné. Uvidíte, že Dálky budou zlikvidovány velice nevybíravou metodou ...“ Mistr měl pravdu. „Velká přátelství“ zanikla naráz. Burianovy velké tempory k Dálkám začala redakce stahovat z obálek, uvnitř pak zmenšovat, potom stříhat na kousky, potom změnil seriál tvář a konečně se obešel bez Buriana. Stupňující se útočné odsudky Mistrovy práce a čím dál více sílící nepřítelství totalitního režimu projevoaná jeho osobě měly prapůvodní příčinu v nejohavnější a nejhouževnatější české vlastnosti – v závisti. Při jednom z našich rozhovorů jsem Burianovi připomněl jistou vnější příbuznost osudu jako umělce s proslulým případem jednoho z velkých otců dobrodružství, spisovatele Karla Maye. May byl doslova uštvan, krutě sražen do propasti společenských vyděděnců, nevinně vyloučen ze společenství literárních tvůrců a vůbec slušných lidí. Mistr zasmušile přikývl. Pak řekl: „Tak vidíte. A stalo se v Německu ...“

29. prosince 1975 mi Burian napsal dopis, jehož kopii přikládám. Bylo mu tehdy téměř dvaasedmdesát. Naše společné „Dálky statečných“ (tak jsem je pojmenoval) vyšly knižně jedenáct let po Burianově smrti.

Praha, 29. 12. 1975

Vážený pane doktore,

děkuji Vám předně za vánoční přání a přeji Vám do N. roku pevné zdraví a ve všem úspěch! Se Stezkou jsem se rozešel. Reprodukce i papír měsíc od měsíce horší, ilustrace rozstříhají na 2-3 kusy (právě Kořenského a Kořenský je tam jako negr), v jednom čísle uřízli tygrovi zadní nohy i s ocasem a na černé ilustr. přeřízli hlavu tygra hřbetem sešitu atd. ... Originály se ztrácejí, něco mi po mém ostrém dopise vrátili, některé ne. Dělán jim to skoro zadarmo, ale neúcta k práci druhého člověka je zarážející. Tak končím se Stezkou. Ani se nedivím, že není ochota vydat „Dálky“. To by „málo vyneslo“. Pro lovce prémie přece neznamenají nic naši zasloužilí lidé, kteří nás seznamovali se světem v tom našem zapadáku! Vážený pane doktore, přeji Vám pevné zdraví a úspěchy ve všem, na co sáhnete!

Váš Zdeněk Burian